

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ СІМ'Ї ЯК СТЕЙКХОЛДЕРА ОСВІТИ

Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту соціальної та політичної психології НАПН України,
протокол № 11/24 від 31 жовтня 2024 року

Рецензенти:

Марина Артющина, докторка педагогічних наук, професорка
Ірина Остапенко, кандидатка психологічних наук

Підвищення ролі сім'ї як стейкхолдера освіти: навчально-методичний посібник. Г. Бевз, Л. Боброва, О. Дзюбенко, О. Ловка, І. Петренко, О. Чистяк / за ред. Г. Бевз, О. Дзюбенко. Київ : Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології, 2024. – 190 с.

Посібник є другою частиною комплексу видань присвячених розвитку освіти та ствердженню у ній ролі сім'ї як активного суб'єкта освітнього процесу. У ньому представлено цикл тематичних просвітницьких зустрічей для вчителів та батьків учнів – здобувачів базової середньої освіти, що спрямовані на підвищення ролі сім'ї як стейкхолдера освіти.

Адресується психологам, соціальним працівникам, вчителям, менеджерам освіти, студентам соціально-психологічних та педагогічних факультетів, а також всім зацікавленим у розвитку сучасної освіти.

ISBN 978-966-189-721-1

Видано державним коштом. Продаж заборонено

© Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2024.

© Г. М. Бевз, Л. Г. Боброва, О. А. Дзюбенко, О. В. Ловка, І. В. Петренко, О. В. Чистяк, 2024.

ЗМІСТ

ЗМІСТ.....	3
ПЕРЕДМОВА.....	5
СКОРОЧЕННЯ.....	

Error! Bookmark not defined.

РОЗДІЛ 1. ЦІННІСТЬ ОСВІТИ В МОЄМУ ЖИТТІ.....

Error! Bookmark not defined.

Програма групових зустрічей «Цінність освіти в моєму житті».....**Error! Book**

Зустріч 1. Освіта, як цінність, що передається від покоління

до покоління».....**Error! Book**

Зустріч 2. «Освітній розвиток моєї дитини: освітній та

громадський контекст у становленні випускника НУШ.....**Error! Book**

Список рекомендованої літератури.....**Error! Book**

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГІЧНИЙ ДОБРОБУТ УЧНІВ.....

Error! Bookmark not defined.

Програма групових зустрічей «Психологічний добробут учнів».....**Error! Book**

Зустріч 1. Психологічний добробут учнів в освітньому

середовищі.....**Error! Book**

Зустріч 2. Цінність психологічного добробуту дорослих

у житті дітей.....**Error! Book**

Список рекомендованої літератури.....**Error! Book**

РОЗДІЛ 3. ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ У БАТЬКІВСЬКО-ДИТЯЧИХ

СТОСУНКАХ.....

Error! Bookmark not defined.

Програма групових зустрічей «Взаєморозуміння у

батьківсько-дитячих стосунках».....**Error! Book**

Зустріч 1. Дитина очима батьків: якісне спілкування.....**Error! Book**

Зустріч 2. Як досягнути батькам взаєморозуміння з

дітьми щодо освіти.....**Error! Book**

Список рекомендованої літератури.....**Error! Book**

РОЗДІЛ 4. ЧАС ЯК РЕСУРС УЧАСТІ БАТЬКІВ В

ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ДИТИНИ.....

Error! Bookmark not defined.

Програма групових зустрічей «Час як ресурс участі

батьків у освітньому процесі дитини».....**Error! Book**

Зустріч 1. Мистецтво управління часом **Error! Bookmark not defined.**

Зустріч 2. Спільний час з дитиною як основа довіри та

близькості.....**Error! Book**

Список рекомендованої літератури.....**Error! Book**

РОЗДІЛ 5. РОЗВИТОК МІЖСУБ'ЄКТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

В СИСТЕМІ «СІМ'Я-ШКОЛА».....

Error! Bookmark not defined.

Програма групових зустрічей «Міжсуб'єктна взаємодія в системі «сім'я-школа».....	Error! Bookmark not defined.
Зустріч 1. Взаємодія: взаєморозуміння, взаємодопомога, відкритість до інших.....	Error! Bookmark not defined.
Зустріч 2. Взаємодія: взаєморозвиток, активність, участь, свобода висловлювання.....	Error! Bookmark not defined.
Список рекомендованої літератури.....	Error! Bookm
РОЗДІЛ 6. ЯК ПОБУДУВАТИ КОМУНІКАЦІЮ МІЖ СІМ'ЄЮ І ШКОЛОЮ.....	Error! Bookmark not defined.
Програма групових зустрічей «Як побудувати комунікацію між сім'єю і школою».....	Error! Bookm
Зустріч 1. Рольова гра «Міжпланетна комунікація».....	Error! Bookm
Зустріч 2. Модель комунікації між закладом освіти і сім'єю.....	Error! Bookm
Список рекомендованої літератури.....	Error! Bookm
ДОДАТКИ.....	Error!
Bookmark not defined.	

ПЕРЕДМОВА

Освіта є рушійною силою розвитку суспільства, запорукою його економічного, інтелектуального, культурного та духовного збагачення. Найважливіша цінність сучасного українського суспільства – освічена особистість, яка здатна до самовизначення, особистісної й професійної самореалізації, генерації інноваційних ідей, ухвалення прогностичних рішень, критичного мислення, праворозуміння, досягнення добробуту у житті та активного підтримання розвитку своєї країни як демократичної держави. Суспільно-політичні реалії визначили потребу в оновленні освітньої системи України, її інтеграції в європейський освітній простір, активізацію у ній процесів демократизації задля національного розвитку та зміцнення позиції країни на міжнародній арені. Наразі у ціннісному полі держави – реформа повної загальної середньої освіти, яка отримала представлення у Концепції «Нова українська школа» (далі НУШ). Реформування спрямоване на всебічний розвиток здобувачів освіти як особистостей, громадян суспільства, фахівців у професійній діяльності, здатних ухвалювати компетентні рішення, дотримуватися прав людини та демократичних цінностей.

Реформа НУШ розширила можливості включення в освітній процес усіх інтересантів освіти. Це актуалізувало потребу відновлення та ствердження позиції сім'ї у системі взаємодії «сім'я-школа», на основі легітимації її ролі як активного суб'єкта освіти, її інтересанта – *стейкхолдера*. В основу реформованої освітньої системи покладено принцип паритетної взаємодії суб'єктів освітнього процесу через ствердження педагогіки партнерства одним із ключових компонентів Концепції. Нова українська школа орієнтує їх на партнерську взаємодію та співпрацю з питань здобуття учнями якісної освіти та їхнього особистісного розвитку. В оновленій системі взаємодії «сім'я-школа» визначальною є позиція сім'ї як *стейкхолдера* освіти, батьки учнів є *законними представниками прав та інтересів своїх дітей*. Заклад загальної середньої освіти (далі ЗЗСО) має законне право надавати освітні послуги та пропонує їх реалізувати через

створення відповідних умов для навчання учнів та *побудову індивідуальної освітньої траєкторії кожної дитини як персонального шляху реалізації її особистісного потенціалу*. Об'єднання зусиль батьків здобувачів освіти та педагогічних працівників ЗЗСО спільними цілями та прагненнями робить їх співвідповідальними за результат та наближає їх до досягнення головної мети сучасної освіти – освічена та розвинена дитина – випускник Нової школи – особистість, патріот, інноватор.

У посібнику представлено цикл тематичних просвітницьких зустрічей для вчителів ЗЗСО та батьків (опікунів, родичів) учнів, що спрямовані на *підвищення ролі сім'ї як стейкхолдера освіти* (рис. 1).

Рис. 1. Структура циклу тематичних просвітницьких зустрічей з підвищення ролі сім'ї як стейкхолдера освіти

Теми просвітницьких зустрічей побудовані згідно з дослідженнями науковців відділу психології спілкування Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, що розкривають процеси становлення громадської

думки щодо освіти та її реформи, ціннісного ставлення до освіти у родині, взаємодії у системі «школа-сім'я», добробуту учнів в освітньому середовищі, взаєморозуміння у батьківсько-дитячих стосунках, комунікації між стейкхолдерами освіти. Разом вони слугують підвищенню компетентності сімей щодо здобуття дітьми повної загальної середньої освіти та ствердженню їх в ролі активного суб'єкта освітнього процесу.

Теоретичний виклад тематики зустрічей подано у практичному посібнику *«Сім'я як носій громадської думки щодо розвитку освіти у поствоєнному суспільстві»*, а програми їх проведення представлені у цьому навчально-методичному посібнику. Він є другою частиною розробленого авторами комплексу видань *«Сім'я і освіта: стратегії взаємодії»*. Підготовлені авторами посібники містять достатньо теоретичної інформації та практичних розроблень, які слугують основою для проведення фахівцями групових просвітницьких зустрічей з інтересантами освіти.

Складається посібник із розділів, присвячених окремим темам просвітницьких зустрічей, що мають на меті розкрити соціально-психологічні умови підвищення ролі сім'ї як стейкхолдера освіти. У кожному розділі науково обґрунтована доцільність розроблення програми тематичної зустрічі, визначена її мета й очікувані результати впровадження, надано пояснення щодо її проведення, детально розписані вправи для групової роботи та рекомендації для ведучих. Доповнені розділи списком літератури, яка буде корисною як ведучим зустрічей, так і їхнім учасникам – вчителям ЗЗСО та батькам здобувачів освіти.

❖ Розділ 1 *«Цінність освіти у моєму житті»* робить акцент на ставленні до освіти як до сімейної цінності, що передається від покоління до покоління. Натомість з кожним наступним поколінням, традиційність сімейного укладу життя зазнає неухильного перегляду згідно із суспільними викликами та освітніми змінами. Розроблена програма групової зустрічі спрямована на створення умов для перегляду батьками учнів та вчителями власних настановлень щодо цінності освіти та врахування динаміки

суспільних запитів задля створення стабільного освітнього простору навчання дитини. Значущою стороною групової роботи є створення соціальних зв'язків, що контекстуально поєднують всі рівні життя людини (індивідуальний, сімейний, професійний, громадянський та суспільний), створюючи тим самим основу як для визначення стратегії розвитку освіти в громаді, так і стратегії розвитку закладу освіти, в якому навчаються діти громади.

❖ Розділ 2. *«Психологічний добробут учнів»* присвячений актуальній та практично значущій у реаліях сьогодення темі – забезпечення психологічного добробуту учнів у процесі здобуття ними освіти. У ньому представлено програму двох групових зустрічей, які спрямовані на створення відкритого простору для взаємодії вчителів ЗЗСО з батьками здобувачів освіти у питанні підтримання психологічного добробуту учнів в освітньому середовищі.

❖ Розділ 3. *«Взаєморозуміння у батьківсько-дитячих стосунках»* присвячено розгляду взаєморозуміння між батьками та дітьми щодо академічних досягнень, шкільного життя й особистісного розвитку дитини. Зміст розділу містить матеріал, що торкається питань розвитку мотивації, самодисципліни та самооцінки дитини в контексті її освіти через взаємодію з батьками. Окремо висвітлюється роль позитивного підкріплення і конструктивного підходу до помилок і невдач. Пропонуються дві тематичні зустрічі, завдання яких ознайомити батьків з методами побудови взаєморозуміння з дітьми щодо освіти на засадах екологічності, домовленостей чи вигоди засобом визначення освітніх потреб дитини, підтримання їхніх прагнень та встановлення реалістичних очікувань.

❖ Розділ 4. *«Час як ресурс участі батьків у освітньому процесі дитини»* висвітлює актуальну тему ефективного управління часом. Програма, що описується у розділі, включає дві групові зустрічі, спрямовані на опанування батьками стратегій тайм-менеджменту та актуалізацію потреби якісного спілкування з дітьми. Застосування отриманих знань і

навичок дасть змогу батькам збалансувати власні обов'язки та потреби дитини, що сприятиме її гармонійному розвитку й академічному успіху.

❖ Розділ 5. *«Розвиток міжсуб'єктної взаємодії у системі «сім'я-школа»* присвячено розгляду важливого питання – підвищення ефективності взаємозв'язку, узгодженості дій для досягнення спільних цілей між учителями і батьками учнів в освітньому середовищі. Міжсуб'єктну взаємодію розглянуто як форму специфічного зв'язку, що реалізується суб'єктами в процесі обміну інформацією, знаннями, уміннями, навичками, активністю, діяльністю, патернами поведінки, життєвим досвідом. Основою взаємодії стають подібність чи несхожість потреб, інтересів, ідей, поглядів, переконань, цілей, дій суб'єктів. Запропоновано опрацювання учасниками навичок взаємодопомоги, взаєморозуміння, свободи висловлювання, активності, відкритості до інших, набуття нового досвіду міжсуб'єктної взаємодії.

❖ Розділ 6. *«Як побудувати комунікацію між сім'єю і школою»* присвячений дводенній програмі групової роботи, спрямованої на пошук та моделювання системи комунікації між школою і сім'єю. На основі авторської регулятивної моделі з розбудови площин комунікації щодо освітнього процесу дитини учасникам пропонується створити власну модель комунікації, адаптовану до реалій життя, із врахуванням потенціалу закладу освіти та громади. Учасниками цієї роботи мають бути як вчителі ЗЗСО, так і батьки учнів, щоб разом домовитися про спосіб взаємодії та ознайомитися із засобами побудови якісної ділової комунікації між вчителем і батьками.

Представлені у посібнику програми просвітницьких зустрічей передбачають інформування учасників щодо зазначеної в них тематики та застосування елементів тренінгу, спрямованих на укріплення отриманих ними нових знань й розширення можливостей для їхньої взаємодії. Активна участь вчителів та батьків учнів у передбачених програмами заходах надасть їм можливість: переглянути ціннісне ставлення до освіти дитини у контексті її освітніх потреб; збагатити знання про психологічний добробут учнів в

освітньому середовищі та створити відкритий простір для їхньої взаємодії у питанні його забезпечення та підтримання; налагодити взаєморозуміння з дітьми у розв'язанні освітніх ситуацій; розширити уявлення про час як ресурс для участі в освіті дитини; розвинути міжсуб'єктну взаємодію у системі «сім'я-школа» та побудувати у ній комунікацію щодо реалізації освітнього процесу здобувачів освіти. Вагомою у процесі групової роботи є роль ведучих зустрічей. Важливо, щоб вони створили доброзичливу атмосферу у групі, підтримали обговорення учасниками запропонованих тем, надали їм необхідну інформацію й наснажили їх на взаємодію задля укріплення стійкості функціонування системи «сім'я-школа» та підвищення у ній ролі сім'ї як стейкхолдера освіти. Підготовка ведучих груп посилить якість організації та проведення ними групових зустрічей. Для цього наприкінці посібника надано список рекомендованих для них літературних джерел.

Посібник є результатом спільної науково-дослідної роботи науковців відділу психології спілкування Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, а саме: Бевз Галини Михайлівни, д.психол.н., професорки (розділ 1), Дзюбенко Олени Анатоліївни, к.психол.н, доцентки (розділ 2), Чистяк Ольги Володимирівни, к.психол.н., доцентки (розділ 3); Бобрової Лариси Григорівни, к.психол.н. (розділ 4); Петренко Ірини Володимирівни, к.психол.н. (розділ 5) та Ловкої Ольги Володимирівни, к.психол.н., доцентки (розділ 6).

Авторський склад науковців-розробників посібника висловлює щире подяку захисникам та захисницям України, а також усім, хто сприяв та допомагав у проведенні наукового дослідження, яке постало основою для його створення. Особлива подяка Державній службі якості освіти у Волинській області, адміністрації та педагогічним працівникам закладів загальної середньої освіти Запорізької, Волинської областей та міста Києва.